

УДК 005.336.2:616-051:616.31-057.875

Ярослава Кульбашна

ORCID iD 0000-0002-2571-091X

доктор педагогічних наук, кандидат медичних наук, професор,
професор кафедри хірургічної стоматології
та щелепно-лицевої хірургії,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця,
бульв. Т. Шевченка, 13, 01601 Київ, Україна,
j.kulbashna@gmail.com

Ірина Скрипник

ORCID 0000-00023-3393-4649

кандидат медичних наук, доцент
кафедри ортодонції та
пропедевтики ортопедичної стоматології,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця,
бульв. Т. Шевченка, 13, 01601 Київ, Україна,
irynaskrypnyk@gmail.com

Валерія Захарова

ORCID ID 0000-0002-8863-2373

викладач кафедри іноземних мов,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця,
бульв. Т. Шевченка, 13, 01601 Київ, Україна,
valerieozakharova@gmail.com

ПОРТФОЛІО ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАКСЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СТОМАТОЛОГІЇ

У статті розглядається значення портфоліо для формування праксеологічної компетентності майбутнього фахівця із стоматології. Надано авторське визначення поняття «портфоліо». Встановлено його структурні компоненти: мотиваційний лист, де майбутній лікар-стоматолог визначає власну концепцію освіти, цілі, завдання професійної підготовки на кожний семестр навчання на основі Освітнього галузевого Стандарту, робочих програм; щоденник з фіксацією практичних елементів підготовки, і самооцінкою результату; науково-дослідницьку роботу, яка містить презентації, рефератів, виступи у конференціях, конгресах, семінарах майстер-класах, тощо; резюме; глосарій. У статті також сформульовані критерії щодо визначення рівня праксеологічної компетентності майбутніх стоматологів.

Ключові слова: вища медична освіта; іншомовна компетентність; компетентнісний підхід; портфоліо майбутнього лікаря-стоматолога; праксеологічна компетентність майбутніх фахівців із стоматології; професійна підготовка у закладах вищої освіти.

<https://doi.org/10.28925/2078-1687.2019.3-4.6776>

Вступ. Практична орієнтація медичної освіти, яка є безсумнівною, потребує поглиблення у світлі сучасних вимог: не просто «уміння», а його реалізацію у нетипових професійних си-

туаціях визначено як базову характеристику компетентного фахівця, що має пріоритетне значення і для лікаря-стоматолога.

Практична підготовка у контексті компетентнісної парадигми вищої освіти є обов'язковим компонентом освітньо-профе-

сійної програми майбутнього лікаря і має на меті формування відповідних компетентностей, вироблення професійних навичок і вмінь. Власне, сам компетентнісний підхід у вищій освіті розроблений у відповідь на невдоволення працедавців практичною підготовкою у ЗВО, коли випускники здатні демонструвати достатні знання, але не спроможні реалізувати їх у практичній діяльності (Кульбашна, 2014).

Варто наголосити, що сталі фахові уміння досягаються щоденною працею, виконанням практичних завдань як у реальних умовах, так і наближених до них (Кульбашна, 2014), тому у медичних університетах посилюється тенденція створення квазіпрофесійних умов

для тренінгу, упроваджуються симуляційні методики і технології; попри нагальну необхідність реальної роботи з пацієнтом. Навіть у найбільш розвинених країнах студент, здебільшого, самозабезпечується пацієнтом для складання відповідного практичного етапу підготовки. Проте, на питання «Чи сприяють заняття на фантомі підвищенню рівня практичної підготовки?» вітчизняні випускники – 2019 ствердно відповіли лише у 52%, а дані опитування демонструють відсутність позитивної динаміки процесу сформованості практичних умінь за результатами самооцінки майбутніми стоматологами Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (НМУ) (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика сформованості практичних навичок і умінь за самооцінкою випускників НМУ

Рік випуску	Рівень сформованості практичних умінь		
	Кількість майбутніх фахівців (у %)		
	Низький	Задовільний	Високий
2015	29,7	51,6	18,7
2019	26,4	56,8	16,8

Аналіз даних табл. 1 демонструє, що близько третини випускників не готові до фахової діяльності у практичному аспекті – результати опитування вказують на відсутність суттєвої позитивної динаміки за чотири роки, незважаючи на посилення процесу практичної підготовки симуляційними методами навчання. Тому для забезпечення ефективності професійної діяльності однією із спеціальних компетентностей лікаря-стоматолога, яку необхідно формувати у майбутніх стоматологів визначено праксеологічну (Кульбашна, 2014).

Праксеологія (гр. «praxis» – дія, практика, «logos» – наука, дослівно означає «знання про дії»), засновниками і розробниками якої є науковці Т. Котарбінський (1975) і Т. Пщоловський (1993), синтезує дані різних наук, що вивчають питання організації праці та інтегрує їх в єдину систему (Пщоловський, 1993), досліджує загальні принципи ефективної та раціональної діяльності з позицій її результативності. Така дисципліна входила до програми підготовки фахівців у багатьох класичних університетах як світоглядна для майбутньої практичної діяльності (Кульбашна, 2014).

Компетентнісний підхід у процесі модернізації вищої освіти актуалізує формування відповідної компетентності – праксеологічної.

Праксеологічна компетентність визначена однією із фахових компетентностей майбутніх фахівців із стоматології (Кульбашна, 2013). Вона забезпечує у сучасних умовах глобалізації і інтернаціоналізації суспільства *готовність випускника до розуміння організації і реалізації практичної діяльності незалежно від регіону працевлаштування, спроможність особистості до високорезультативної фахової роботи, через реалізацію знань у виборі засобів, методів діяльності та її корекції, визначення і застосування фахових знань і умінь, самостійного виконання завдань, розв'язання задач і проблем та відповідальністю за результат. Ефективність процесу її формування у медичному ЗВО у великій мірі залежить від умов, створених в університетській клініці, де студенти роблять перші кроки у фаховій діяльності. Праксеологічний контекст професійної підготовки майбутнього лікаря формує системне інтегративне розуміння і значно розширює підходи до удосконалення практичної діяльності у сфері її організації, планування,*

прогнозування. З позиції праксеологічного підходу проблема організації робочого процесу відповідає принципу, що робота повинна підпорядковуватися людині, а не навпаки.

Компонентам праксеологічної компетентності, які визначені єврофахівцями як загальні компетентності, майбутні стоматологи надають найбільшого значення (Кульбашна, 2014), зокрема: здатність до застосування знань на практиці вважають обов'язковим 90,0% студентів, здатність працювати самостійно – 75,0%, здатність до організації і планування – 66,0%, уміння управляти інформацією – 62%. Незважаючи на високий рівень усвідомлення майбутніми стоматологами значущості цих компетентностей, досягти високого рівня їх сформованості вдається небагатьом. Так, результати самооцінки випускників – стоматологів у 2019 р. демонструють низький рівень сформованості практичних умінь у

36,0–42,4%, а також значну кількість (близько половини) респондентів, які не можуть чітко визначитись у даному питанні. Рівень практичної підготовки у цілому задовольняє лише 44%, не задовольняє – 40%, не змогли визначитись – 16%. Разом з тим, доволі низьким серед опитаних студентів виявився рейтинг таких значущих для практичної діяльності компетентностей як базові комп'ютерні уміння, які вважають необхідними 41,5%, дослідницькі уміння – 38,3%, розроблення і управління проектами – 32,1%.

Аналіз середніх значень показників самооцінки рівня практичних навичок зі стоматологічних дисциплін демонструє аналогічну тенденцію, незважаючи на віддаленість регіонів навчання – Національний медичний університет імені О. О. Богомольця (НМУ, Київ) і Українська медична стоматологічна академія (УМСА, м. Полтава) (Табл. 2).

Таблиця 2

Самооцінка рівня практичних навичок зі стоматологічних дисциплін

	Кількість опитаних у %			
	Недостатній	Задовільний	Високий	Не змогли визначитися
НМУ	18,6	60,1	14,2	7,1
УМСА	16,8	54,5	21,1	7,6

У той же час результати Атестації випускників за оцінками викладачів вказують на суттєве домінування посереднього рівня практичної підготовки майбутніх лікарів (НМУ, 2018, УМСА, 2018).

Концептуально значення праксеологічної компетентності лікаря полягає у забезпеченні готовності випускника до фахової діяльності у широкому розумінні, що, зокрема, передбачає спроможність до аналізу власних здобутків, регулювання процесу їх досягнення та оцінювання результатів. Зазначене вище вказує, що підвищення ефективності процесу її формування потребує об'єктивізації етапів процесу практичної підготовки майбутнього лікаря в умовах університетської клініки медичного ЗВО, фіксації показників освітнього результату та візуалізації їх динаміки для констатації прогресу або його відсутності, визначення проблем і слабких місць. З цією метою у вищій освіті все ширше упроваджується портфоліо (ПФ) майбутнього фахівця. Підходи до контенту і оформлення ПФ серед науковців відрізняються, проте єдиним залишається ви-

знання його значущості. Зокрема, S. Buckley (2009), відзначає суттєве підвищення освітнього результату у частині вдосконалення знань і розуміння фахових аспектів, зростання самосвідомості та аналізу роботи, поліпшення відносин між студентами та викладачами у процесі написання ПФ. На думку Friedman (2001), ПФ сприяє розвитку самооцінювання і критичного мислення, дає змогу збільшити внесок студента у загальне оцінювання його освітнього результату. У той же час Kenneth (2019) вважає, що ПФ є суттєвим додатковим матеріалом для викладача при оцінюванні освітнього результату, зокрема демонструє спроможність студента до визначення конкретних цілей у професійній підготовці, самооцінки факту їх досягнення, підвищуючи цим мотивацію до самонавчання, відображає процес колаборації студента і викладача у досягненні професійного успіху. Аналогічний підхід спостерігаємо у Н. Житеньової (2017), яка визначає термін «портфоліо» як одну із сучасних технологій професійної підготовки студента до майбутньої професійної діяльності,

що дозволяє йому ефективно планувати і оцінювати процес і результати свого навчання. У зарубіжних науково-педагогічних джерелах, зокрема і АМЕЕ, портфоліо майбутнього фахівця розглядається як один із чинників формуючого оцінювання професійної підготовки (Gadbury-Amyot, 2014, Friedman, 2001).

Серед базових складових контенту ПФ Kenneth (2019) виокремлює такі: «Супровідний лист», який відображає профіль автора щодо поставлених цілей та їх досягнення; «Зміст»; «Теми»; «Дати» записів, «Начерки» про аудіо/усну та письмові роботи, «Рефлексію» – з формувальною або резюмуючою метою (Рефлексія може з'являтися на різних етапах роботи, особливо на початку навчання).

Портфоліо, в межах реалізації компетентнісного підходу, у процесі професійної підготовки визначається вітчизняними (Вороненко, 2017, Добровольська, 2017, Магрламова, 2018, Мінцер, Суханова, Вернер, 2019) і зарубіжними науковцями (Buckley et al, 2009) як ефективний метод оцінювання й самооцінювання академічних досягнень майбутніх лікарів та вдосконалення якості медичної освіти. Історія створення портфоліо продовжується близько 80 років, але досвід його упровадження саме у стоматологічну освіту, зокрема на компетентнісній основі, висвітлюють лише поодинокі зарубіжні наукові праці (Gadbury-Amyot, 2014). Особливого значення портфоліо набуло при упровадженні компетентної моделі у американській вищій стоматологічній освіті, де пріоритетною визначено компетентність самооцінювання майбутнього фахівця, самовизначення рівня власних освітніх здобутків, саморефлексії, самонавчання із самостійним вирішенням проблеми заповнення прогалів у знаннях. Такий підхід підвищує відповідальність майбутнього лікаря за якість навчання, а створення «Портфоліо» фіксує етапи і процес його досягнень з формування компетентностей, набуття умінь і знань (Gadbury-Amyot, 2014).

Аналіз зазначених вище наукових джерел відображає зростаючу роль ПФ студента у професійній підготовці, проте, наукових даних щодо його ролі у формуванні праксеологічної компетентності майбутніх фахівців із стоматології, недостатньо.

Мета статті – визначити поняття, структурні елементи портфоліо як інструменту у формуванні праксеологічної компетентності майбутнього фахівця із стоматології.

Структурні компоненти портфоліо майбутнього фахівця із стоматології. Досліджено зарубіжні (Haldane, 2014; Webb, 2003; Davis, 2001; Friedman, 2001) і вітчизняні (Кульбашна, 2013) науково-педагогічні джерела з проблеми формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців і застосування портфоліо студента у професійній підготовці майбутніх фахівців. Опитано випускників 2014–2015 рр. (310 осіб), 2018–2019 рр. (223 осіб) НМУ імені О.О. Богомольця і УМСА (м. Полтава) з проблеми дослідження. Проведено аналіз, порівняння і узагальнення результатів.

Для досягнення мети необхідно визначити поняття «портфоліо майбутнього фахівця із стоматології» і його основні структурні компоненти у контексті формування компетентного фахівця.

Поняття «Портфоліо» (Portfolio) запозичено в англійську мову з італійської (Online Etymology Dictionary), де *portafoglio* – «портфель», утворено від *porta* – «носи» та *foglio* – «аркуш». Науковці трактують його як «purposeful collection of students' works» (Kenneth, 2019), як збірку робіт і пов'язаних з ними матеріалів, що відображають діяльність, освіченість та досягнення студента в предметі (Friedman, 2001), як один із автентичних та нетрадиційних методів, що використовується в освітньому процесі (Kenneth, 2019).

Переважає більшість науковців (Webb, 2003; Haldane, 2014; Friedman, 2001; Kenneth, 2019) розглядають ПФ лише як метод оцінювання поза контекстом компетентнісної парадигми вищої освіти. Проте власні спостереження вказують на нього як на дієвий інструмент особистісного розвитку і формування компетентного фахівця, за допомогою якого формуються базові загальні компетентності.

На підставі аналізу наукових джерел і власного педагогічного досвіду розглядаємо ПФ майбутнього фахівця із стоматології як інструмент досягнення і об'єктивний показник рівня освітнього результату у процесі формування загальних і фахових компетентностей, який виконує констатуючу і мотивуючу до неперервного професійного розвитку функції.

Відповідно до праксеологічного підходу, структурні компоненти ПФ майбутнього лікаря-стоматолога повинні відповідати сучасним вимогами до ефективної професійної діяльності: *результативності* – досягнення поставленої мети; *точності* – максимальне

наближення за базовими ознаками до відповідного зразка; *старанності* – виконання роботи наполегливо і повно; *бездоганності* – мінімальність у недоліках; *економічності* – обґрунтована продуктивність; *вигідності* (мірою вигідності є абсолютна величина у різниці між здобутками і втратами) і т. ін. (Кульбашна, 2014).

Зарубіжні фахівці (Friedman et al, 2001) рекомендують створювати ПФ для окремих предметів. Принципи вітчизняної вищої освіти вказують на доцільність, у контексті зростання значущості міждисциплінарної інтеграції, системного інтегративного підходу у формуванні ПФ, що поглиблює розуміння студентом майбутньої фахової діяльності, сприяє висвітленню її причинно-наслідкових взаємозв'язків, підвищуючи цим ефективність формування праксеологічної компетентності. У такому контексті виглядає раціональним виокремлення предметів за блоками: природничо-наукові, базові медичні, фахові стоматологічні і базові форми практичної підготовки (лабораторні, практичні заняття, семінари, виробнича практика, науково-дослідна робота, стажування, субординатура, самостійна робота).

Структура ПФ повинна містити компоненти, які демонструють динаміку формування праксеологічної компетентності на основі Освітнього галузевого Стандарту (Стратегія розвитку медичної освіти, 2019), норм якого викладачі і майбутні лікарі повинні неухильно дотримуватися. Необхідно врахувати сучасні вимоги суспільства до компетентного фахівця – спроможність діяти на основі найновіших досягнень науки, самостійно їх аналізувати і упроваджувати, спілкуватися у міжнародному професійному просторі. Тому, особливу увагу слід приділити НДР (презентації, реферати, виступи на конференціях, семінарах, участь у конференціях, конгресах, майстер-класах і т. і.) відповідно до інтересу

майбутнього фахівця до певних навчальних дисциплін, яку на завершальному етапі студент матиме змогу представити у вигляді курсової/дипломної роботи. Виконання курсової роботи є невід'ємною частиною підготовки магістра відповідно до освітнього стандарту і вимог міжнародного освітнього простору. Фіксація у ПФ досягнень майбутнього лікаря з НДР дасть змогу оцінити науковий потенціал випускника із його подальшим мотивуванням і залученням до наукової і педагогічної роботи на післядипломному етапі.

У процесі підготовки майбутніх лікарів-стоматологів для діяльності у міжнародному освітньому і професійному просторі на основі упровадження принципу академічної мобільності неможливо уникнути вирішення проблеми оволодіння студентами англійської мови. Нині ситуація із знанням англійської мови майбутніх стоматологів як основи спілкування у науковому просторі потребує невідкладного удосконалення (Kulbashna, Zakharova, 2017). Зокрема, значна кількість опитаних випускників у НМУ і УМСА – 65 / 53% вважають необхідним *навчання хоча би протягом семестру у зарубіжному університеті, використання зарубіжних джерел* – 49 / 48%, при цьому за їх самооцінкою низький рівень (А) відзначили 37,8/ 31% опитаних, середній (В) – у 44,1/51, високий (С) 18,1 /18. У той же час об'єктивне оцінювання знань з *рівня володіння іноземною мовою на початковому курсі демонструє інші тенденції*.

Результати проведення підсумкового контролю (у 2019 р.) студентів першого курсу стоматологічного факультету НМУ імені О. О. Богомольця наведені у табл. 3. У тестуванні взяли участь 104 студента, що вивчали англійську мову за професійним спрямуванням протягом 1 року.

Аналіз таблиці 3 засвідчує, що низький рівень іншомовної компетентності спостері-

Таблиця 3

Характеристика сформованості іншомовної компетентності студентів першого курсу стоматологічного факультету НМУ

Рівні сформованості іншомовної компетентності	Кількість студентів у %
Низький	68,27
Середній	22,11
Високий	9,62

гається у 68,27% студентів-стоматологів першого курсу; середній рівень було визначено у 22,11% студентів. У той час, як високий рівень спостерігається лише у 9,26%. Таким чином, значна більшість студентів має низький рівень сформованості іншомовної компетентності після року навчання іноземної мови. Отже, методика формування іншомовної компетентності вимагає удосконалення.

Знання англійської мови майбутнім лікарем значно розширяє межі його доступу до міжнародної науково-практичної бази для отримання інформації, комунікації з колегами, упровадження міжнародних стандартів лікування і т. і. Тому у ПФ доцільно приділити увагу розширенню і закріпленню професійної лексики. Відповідно до потреб сучасного суспільства, Стратегії реформування вищої медичної освіти (2019), зокрема у контексті підвищення рівня володіння англійською мовою і професійною лексикою випускників медичних ЗВО, ПФ виступає як основа такого удосконалення на основі власноруч створеного студентом глосарію.

Для підвищення рівня формування критичного мислення як складової праксеологічної компетентності (Кульбашна, 2013), у ПФ необхідно надати змогу студенту на кожному з етапів освітнього процесу і при його завершенні зробити висновки і відповідні резюме, зокрема висловити критичну оцінку умов і ефективності своєї практичної підготовки на клінічних базах, вказавши вплив як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Це є цінною інформацією для науково-педагогічних працівників для оптимізації освітнього процесу.

Отже компонентами ПФ майбутнього лікаря-стоматолога вважаємо доцільним виокремити такі:

- *мотиваційний лист*, у якому майбутній лікар-стоматолог визначає *власну концепцію освіти, цілі*;

- *завдання професійної підготовки на кожному семестрі навчання на основі ознайомлення з Освітнім галузевим Стандартом (NB!), робочими програмами з навчальних дисциплін і проектування способів їх виконання*;

- *щоденник з фіксацією практичних елементів підготовки, і самооцінкою результату*;

- *НДР (презентацій, рефератів, виступи/участь у конференціях, конгресах, семінарах майстер-класах і т. і.)*;

- *поточні і завершальне резюме про власні досягнення*;

- *глосарій англійських термінів професійної лексики*.

Рівень сформованості праксеологічної компетентності визначається за *практичним критерієм* (Кульбашна, 2014), який характеризується комплексом показників, зокрема: наявністю систематизованих загальних навчальних і спеціальних умінь, ефективним використанням цілісної системи знань з дисциплін та їх інтеграція для реалізації у практичній діяльності; умінням мобілізуватися для пошуку, аналізу та застосування інформації для вирішення професійних проблем; здатністю обирати оптимальні форми та методи діяльності, виявляти недоліки й розв'язувати протиріччя у процесі роботи; умінням вивчати, аналізувати, узагальнювати й використовувати новітній досвід у сфері діяльності, проектувати моделі діяльності, передбачати і враховувати можливі перешкоди. Зазначені вище показники об'єктивно відображаються у запропонованому вище проекті портфолію, і сприятимуть як самоаналізу так і педагогічному оцінюванню освітнього результату і визначенню рівня сформованості ПК.

Висновки. Дослідження засвідчило, що портфолію майбутнього лікаря-стоматолога через всебічний самоаналіз, самооцінювання, цілеспрямоване здійснення, моделювання умов і засобів максимально широкого спектру практичної діяльності, удосконалення на основі синтезу теоретичних знань та практичного досвіду у процесі його написання, виступає як ефективний інструмент формування праксеологічної компетентності лікаря, яка є методологічною основою оволодіння навичками фахового функціонування у професійному середовищі.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні структури електронного портфолію для майбутніх фахівців із стоматології.

Література

Вороненко Ю. В., Мінцер О. П. Логіка використання портфолію в забезпеченні якості післядипломної медичної освіти та безперервного професійного розвитку лікаря. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. № 3. С. 5–13. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>(дата звернення: 03.10.2019).

- Добровольська А. М. Метод портфоліо як засіб реалізації ІТ-компетентності майбутніх фахівців. *Сучасні підходи до вищої медичної освіти в Україні: Матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 60-річчю ТДМУ, 18–19 травня 2017 р.* Тернопіль: ТДМУ імені І. Я. Горбачевського, 2017. 210 с.
- Житеньова Н. В. Електронне портфоліо як інструмент самопрезентації майбутнього фахівця. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету.* 2017. № 3. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2017.3.21219>.
- Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе. Москва: Экономика, 1975. 271 с.
- Кульбашна Я. А. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців із стоматології: теоретичні й методичні основи: монографія. Київ: Компас, 2014. 416 с.
- Кульбашна Я. А. Праксеологічна підготовка студентів та її роль у формуванні професійної компетентності майбутніх стоматологів. *Вища освіта України.* 2013. № 3 (50). С. 117–120.
- Кульбашна Я. А., Астапенко О. О. Педагогічне оцінювання у підготовці компетентного лікаря в Україні: проблеми застосування і перспективи вирішення. *Oświatologia.* 2016. № 5. С. 173–179. DOI: 10.28925/2226-3012.2016.5.173179.
- НМУ імені О. О. Богомольця. Державна атестація випускників стоматологічного факультету. 2018 рік. URL: <https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1YPaKXOpZYfPteroA5pwxSb5lOHleGВj> (дата звернення: 02.09.19).
- Магрламова К. Г. Портфоліо як засіб формування професійної компетентності майбутнього лікаря. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2018. № 60. Т. 2. С. 9–12.
- Мінцер О. П., Суханова О. О., Вернер О. М. Логіка відображення системи довіреної професійної активності у портфоліо лікаря. Інновації у вищій медичній та фармацевтичній освіті України. *Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 16–17 травня 2019 р.* Тернопіль: ТДМУ імені І. Я. Горбачевського, 2019. 332 с.
- Пщоловский Т. Принципы современной деятельности (Введение в праксеологию). Київ, 1993. 271 с.
- Стратегія реформування вищої медичної освіти. URL: <https://moz.gov.ua/article/reform-plan/moz-ukraini-opriljudnilo-dlja-gromadskogo-obgovorennja-strategiju-rozvitku-medichnoi-osviti> (дата звернення: 17.09.2019).
- УМСА. Про проведення державної атестації студентів V курсу стоматологічного факультету. 2018 рік. URL: http://umsa.edu.ua/pdf/vchenarada/porden_vchrada_190619.pdf (дата звернення: 17.09.2019).
- Buckley S., Coleman J., Davison I., Khan KS., Zamora J., Malick S., Morley D., Pollard D., Ashcroft T., Popovic C., Sayers J. The educational effects of portfolios on undergraduate student learning: a Best Evidence Medical Education (BEME) systematic review. *Medical teacher.* 2009. № 31 (4). DOI: 10.1080/01421590902889897.
- Davis M. H., Friedman B. D., Harden R. M., Howie P., Ker J., McGhee C. Portfolio assessment in medical students' final examinations. *Medical Teacher.* 2001. № 23 (4). С. 357–366. DOI: 10.1080/01421590120063349.
- Friedman B. D., M, Davis M. H., Harden R. M., Howie P. W., Ker J. and Pippard M. J. AMEE Medical Education Guide No 24: Portfolios as a method of student assessment. *Medical Teacher.* 2001. № 23 (6). С. 535–551. DOI: 10.1080/01421590120090952.
- Gadbury-Amyot C. C., NcCracen M. S., Woldt J. L., Brennan R. L. Validity and Reliability of Portfolio Assessment of Student Competence in Two Dental School Populations: A Four-Year Study. *Journal of Dental Education.* 2014. № 78. С. 657–658. URL: <https://coggle.it/diagram/WfCrakklQgABCf8R/t/assessments> (дата звернення: 26.08.2019).
- Haldane Th. «Portfolios» as a method of assessment in medical education. *Gastroenterol Hepatol Bed Bench.* 2014. № 7 (2). С. 89–93. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4017561/> (дата звернення 30.08.2019).
- Kenneth C A. The Portfolio Assessment Method. 2019. URL: <https://hubpages.com/education/The-Portfolio-Assessment-Method> (дата звернення: 28.08.2019).
- Kulbashna Y., Zakharova V. Methodology of future dentists' foreign language competence formation

on the base of Cambridge methods of English language teaching. *Modern higher education review*. 2017. № 2. С. 65–73. DOI: <https://doi.org/10.28925/2518-7635.2017.2.6>.

Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/> (дата звернення: 18.09.2019).

Webb C., Endacott R., Gray M. A., Jasper M. A., McMullan M., Scholes J. Evaluating portfolio assessment systems: what are the appropriate criteria? *Nurse Education Today*. 2003. № 23 (8). P. 600–609. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14554114> (дата звернення: 30.08.2019).

References

- Voronenko, Yu. V., Mincer, O. P. (2017). Logika vykorystannya portfolio v zabezpechenni yakosti pislyadyplomnoyi medychnoyi osvity ta bezperernogo profesijnogo rozvytku likarya [Logic in portfolio application in providing postgraduate quality of medical education and doctor's professional self-development]. *Medychna informatyka ta inzheneriya*, 3, 5–13. Retrieved from <http://nbuv.gov.ua/UJRN/> (ukr).
- Dobrovolska, A. M. (2017). Metod portfolio yak zasib realizaciyi IT-kompetentnosti majbutnix faxivciv [Portfolio method as a mean of professional IT competence realization]. Suchasni pidkhydy do vyshhoyi medychnoyi osvity v Ukraini. *Materialy XIV Vseukrayinskoj nauko- praktychnoyi konferenciyi z mizhnarodnoju uchastyu, prysvyachenoyi 60-richchyu TDMU, 18–19 travnya 2017 r.* Ternopil, Ukraine: TDMU imeni I. Ya. Gorbachevskogo (ukr).
- Zhytyenova, N. V. (2017). Elektronne portfolio yak instrument samoprezentaciyi majbutnogo faxivcya [E-portfolio as a tool of self-presentation of the future specialist]. *Vidkryte osvitnye e-seredovyshe suchasnoho universytetu*, 3. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2017.3.21219> (ukr).
- Kotarbinskiy, T. (1975). *Traktat o khoroshey rabote [Treatise on a good work]*. Moscow, Russia: Ekonomika (rus).
- Kulbashna, Ya. A. (2014). *Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutnix fakhivciv iz stomatologiyi: teoretychni j metodychni osnovy [Future dentists' professional competence formation: theoretical and methodological basis]*. Kyiv, Ukraine: Kompas (ukr).
- Kulbashna, Ya. A. (2013). Prakseologichna pidgotovka studentiv ta yiyi rol u formuvanni profesijnoyi kompetentnosti majbutnix stomatologiv [Praxiological training of students and its role in future dentists' professional competence formation]. *Vyshha osvita Ukrainy*, 3 (50), 117–120 (ukr).
- Kulbashna, Ya. A., Astapenko, O. O. (2016). Pedagogichne ocynuvannya u pidgotovci kompetentnogo likarya v Ukraini: problemy zastosuvannya i perspektyvy vyrishennya [Pedagogical assessment in training of a competent doctor in Ukraine: problems of application and prospects for solution]. *Oświatologia*, 5, 173–179. DOI: [10.28925/2226-3012.2016.5.173179](https://doi.org/10.28925/2226-3012.2016.5.173179) (ukr).
- NMU imeni O. O. Bogomolcya. *Derzhavna atestaciya vypusknykiv stomatologichnoho fakultetu. 2018 rik. (State certification of the dental faculty's graduates in 2018.)* Retrieved from <https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1YPaKXOpZYfPteroA5pwxSb5lOHleGBj> (ukr).
- Magrlamova, K. G. (2018). Portfolio yak zasib formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutnogo likarya [Portfolio as a means of forming the professional competence of a future doctor]. *Naukovyj chasopys Nacionalnogo pedagogichnoho universytetu im. M. P. Dragomanova. Seriya 5: Pedagogichni nauky: realiyi ta perspektyvy*, 2 (60), 9–12 (ukr).
- Mincer, O. P., Suxanova, O. O., Verner, O. M. (2019). Logika vidobrazhennya systemy dovirenoyi profesijnoyi aktyvnosti u port folio likarya [Logic of displaying the system of trusted professional activity in the doctor's portfolio]. *Innovaciyi u vyshhyj medychnij ta farmacevtychnij osviti Ukraini: Materialy XVI Vseukrayinskoj nauko- praktychnoyi konferenciyi z mizhnarodnoju uchastyu, 16–17 travnya 2019 r.* Ternopil, Ukraine: TDMU imeni I. Ya. Gorbachevskogo (ukr).
- Pshcholovskiy, T. (1993). *Printsipy sovremennoy deyatel'nosti. Vvedeniye v prakseologiyu [Principles of contemporary activity. Introduction to praxeology]*. Kyiv, Ukraine (rus).
- Strategiya reformuvannya vyshhoyi medychnoyi osvity [Strategy for reform of higher medical education]* (2019). Retrieved from <https://moz.gov.ua/article/reform-plan/moz-ukraini-opriljudnilo-dlja-gromadskogo-obgovorennja-strategiju-rozvitku-medichnoi-osviti> (ukr).
- UMSA. *Pro provedennya derzhavnoyi atestaciyi studentiv v kursu stomatologichnoho fakul tetu. 2018 rik [On conducting state certification of 5th year dental students in 2018]*. Retrieved from http://umsa.edu.ua/pdf/vchenarada/porden_vchrada_190619.pdf (ukr).

- Buckley, S., Coleman, J., Davison, I., Khan, K. S., Zamora, J., Malick, S., Morley, D., Pollard, D., Ashcroft, T., Popovic, C., Sayers, J. (2009). The educational effects of portfolios on undergraduate student learning: a Best Evidence Medical Education (BEME) systematic review. BEME Guide No. 11. *Medical teacher*, 31 (4). DOI: 10.1080/01421590902889897 (eng).
- Davis, M. H., Friedman, B. D., Harden, R. M., Howie, P., Ker, J., McGhee, C. (2001). Portfolio assessment in medical students' final examinations. *Medical Teacher*, 23 (4), 357–366. DOI: 10.1080/01421590120063349 (eng).
- Friedman, B. D., Davis, M. H., Harden, R. M., Howie, P. W., Ker, J. and Pippard, M. J. (2001). Portfolios as a method of student assessment. *Medical Teacher*, 23 (6), 535–551. DOI: 10.1080/01421590120090952 (eng).
- Gadbury-Amyot, C. C., NcCracen, M. S., Woldt, J. L., Brennan, R. L. (2014). Validity and Reliability of Portfolio Assessment of Student Competence in Two Dental School Populations: A Four-Year Study. *Journal of Dental Education*, 78, 657–658. Retrieved from <https://coggle.it/diagram/WfCrakklQgABCf8R/t/assessments> (eng).
- Haldane, Th. (2014). «Portfolios» as a method of assessment in medical education. *Gastroenterol Hepatol Bed Bench*, 7 (2), 89–93. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4017561/> (eng).
- Kenneth, C. A. (2019). *The Portfolio Assessment Method*. Retrieved from <https://hubpages.com/education/The-Portfolio-Assessment-Method> (eng).
- Kulbashna, Y., Zakharova, V. (2017). Methodology of future dentists' foreign language competence formation on the base of Cambridge methods of English language teaching. *Modern higher education review*, 2, 65–73. DOI: <https://doi.org/10.28925/2518-7635.2017.2.6> (eng).
- Online Etymology Dictionary*. URL: <https://www.etymonline.com/> (eng).
- Webb, C., Endacott, R., Gray, M. A., Jasper, M. A., McMullan, M., Scholes, J. Evaluating portfolio assessment systems: what are the appropriate criteria? (2003). *Nurse Education Today*, 23 (8), 600–609. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14554114> (eng).

ПОРТФОЛИО КАК ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАКСЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СТОМАТОЛОГИИ

Кульбашна Ярослава, доктор педагогических наук, кандидат медицинских наук, профессор, профессор кафедры хирургической стоматологии и челюстно-лицевой хирургии, Национальный медицинский университет имени А. А. Богомольца, бульв. Т. Шевченко, 13, 01601 Киев, Украина, j.kulbashna@gmail.com

Скрипник Ирина, кандидат медицинских наук, доцент кафедры ортодонтии и пропедевтики ортопедической стоматологии, Национальный медицинский университет имени А. А. Богомольца, бульв. Т. Шевченко, 13, 01601 Киев, Украина, irynaskrypnyk@gmail.com

Захарова Валерия, преподаватель кафедры иностранных языков, Национальный медицинский университет имени А. А. Богомольца, бульв. Т. Шевченко, 13, 01601 Киев, Украина, valerieozakharova@gmail.com

В статье рассматривается значение портфолио для формирования праксеологической компетентности будущего специалиста по стоматологии. Дано авторское определение портфолио. Установлены его структурные компоненты: мотивационное письмо, где будущий врач-стоматолог определяет собственную концепцию образования, цели, задачи профессиональной подготовки на каждый семестр обучения на основе образовательного отраслевого стандарта, рабочих программ; дневник с фиксацией практических элементов подготовки и самооценкой результата; научно-исследовательская работа, которая содержит презентации, рефератов, выступления на конференциях, конгрессах, семинарах мастер-

классах; резюме; глоссарий. В статье также сформулированы критерии по определению уровня праксеологические компетентности будущих стоматологов.

Ключевые слова: глоссарий; компетентностный подход; научно-исследовательская работа; портфолио; праксеологическая компетентность; резюме.

PORTFOLIO AS AN INSTRUMENT FOR FUTURE DENTISTS' PRAXIOLOGICAL COMPETENCE FORMATION

Kulbashna Yaroslava, Doctor of Science (Pedagogy), PhD (Medicine), Professor,
Professor of Oral and Maxillofacial Surgery Department, Bogomolets National Medical University,
13 T. Shevchenko Blvd., 01601 Kyiv, Ukraine, j.kulbashna@gmail.com

Skrypnyk Iryna, PhD (Medicine),
Associate Professor of Orthodontia and Propaedeutic of Prosthetic Dentistry department,
Bogomolets National Medical University,
13 T. Shevchenko Blvd., 01601 Kyiv, Ukraine,
irynaskrypnyk@gmail.com

Zakharova Valeriia,
Teacher at Foreign Languages' Department, Bogomolets National Medical University,
13 T. Shevchenko Blvd., 01601 Kyiv, Ukraine, valerieozakharova@gmail.com

The article deals with the importance of a portfolio for future dentists' praxeological competence formation in the way it can help assess objectively results accomplished in educational process. The definition of «portfolio» was provided and its structural components were established. They include a motivation letter, where the future dentist determines his/her own conception of education, goals, tasks of vocational training for each term of training on the basis of the Education sectorial standard, educational syllabus; a diary with the fixation of practical elements of preparation, and self-assessment of the achieved result; research work that contains presentations, abstracts, texts of speech at conferences, congresses, workshops, etc.; resume; glossary. These components demonstrate the dynamics of praxeological competence formation from the aim of professional training towards the level of its achievement. The importance of future dentists' foreign language competence formation was substantiated for performing professional activity in international environment. The article sets out the criteria for determining the level of future dentists' praxeological competence formation which include the availability of systematic training and special skills, integration of knowledge from different subjects; the ability to find, analyze and use information to solve professional problems; the ability to choose the best forms and methods of activity, identify drawbacks and resolve conflicts in working process; the ability to study, analyze, summarize and use the latest experience in the field of professional activity; the ability to design models of professional activity, anticipate and take into account possible obstacles.

Key words: competency-based approach; glossary; portfolio; praxiological competence; research work; resume.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2019

Прийнято до друку 31.10.2019